

Változások a magyar oktatási rendszerben

© Nagy Éva Annamária

Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar,
Hajdúböszörmény
nagyevaa@unideb.hu

2011-ben a magyar közoktatási, köznevelési feladatok ellátásának megújításáról új törvény jelent meg, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény. Már az átdolgozás hírére heves szakmai viták folytak, amelyeknek komoly kihívásait elsősorban a megváltozott társadalmi környezet formálta.

A tanulmányomban ezen törvény, azaz az új köznevelési törvény által bevezetett lényeges újításokat veszem sorra, összehasonlítva a régi, azaz az 1993. évi LXXIX. törvény rendelkezéseivel. A változások és a változtatások rendjében nem akarok és nem is tudok sorrendiséget kijelölni, csupán felsorolásszerűen elemzem azokat, s amivel a gyakorló pedagógusok és az intézmények már a törvény megjelenésével szinte egyidejűleg találkozott.

Bár a törvény megjelent, de a rendelkezések helyi alkalmazása igen sok akadályba ütközik, többek között személyi és tárgyi nehézségekbe. A változások összegyűjtését a jogszabályok felhasználásával és értelmezésével végeztem, melyek jelölésére az 1-21. számozást alkalmaztam.

Törvényi változások és fogalmi különbségek

Oktatás helyett nevelés. A törvény neve is jelzi, hogy a törvény alapértelmezése megváltozott, az oktatással szemben a nevelés került előtérbe¹.

Osztatlan tanárképzés. A pedagógusképzés rendje - a tanárképzés – is módosult, azaz 2013-ban visszaállt a tanárképzés rendszerében az egyetemi tanulmányok osztatlan formája, azaz megszűnt a tanárképzés területén a bolognai rendszer. Az általános iskolai tanároknak 4+1, a középiskolai tanároknak 5+1 évet kell majd tanulniuk, a +1 év a szakmai gyakorlatot jelöli. A hallgatók két tantárgy oktatását tanulhatják ugyanazon a szinten².

Megváltozott tankötelezettség. Megváltozott az általános tankötelezettség, ami már az óvodát is érinti, és amely a (szak)középiskolák képzési rendjét is átalakítja. Az óvoda a régi 5 éves kor helyett már 3 éves kortól kötelező és csak indokolt esetben, a jegyző, az óvodavezető és a védőnő egyetértésével lehet ez alól felmentést kapni³. Fontos, hogy az óvoda felveheti azt a gyermeket is, aki a 3. életévét a felvételétől számított fél éven belül betölti, feltéve hogy minden 3 éves és annál idősebb körzetes gyermeket felvett.

A korhatár leszállításának a problémája, hogy sok esetben férőhely hiányában nem tudják az intézmények a törvényben foglaltakat teljesíteni. Ennek megoldására a kormány több óvodai férőhelyet szándékozik megteremteni.

¹ A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény és a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény címe.

² A tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről szóló 283/2012. (X. 4.) Korm. Rendelet.

³ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 8. § (1) bekezdés.

A tankötelezettség kezdete ugyanúgy 6 éves kor, azonban az óvodai nevelés 2013 januárjától már 3 éves kortól kötelező, a felső határ pedig újra 16 éves korra csökkent. A gyermek abban az évben válik tankötelessé, amelynek augusztus 31. napjáig a 6. életévét betölti, legkésőbb az azt követő évben⁴. Az iskolaérettséget alapesetben az óvoda igazolja, amennyiben azonban kétség merülne fel ebben a kérdésben, nevelési tanácsadason, illetve sajátos nevelési igényű gyermekeknél a szakértői és rehabilitációs bizottság általi vizsgálaton kell részt venni. Ha azonban a tanácsadó úgy ítéli meg, a gyermeknek mindenképpen meg kell kezdenie a tanulmányait valamely közoktatási intézményben, akár a szülő akarata ellenére is. Az a gyermek, akinél azt a szakértői bizottság javasolja, további egy nevelési évig maradhat az óvodában, és ezt követően válik tankötelessé⁵.

Ha a gyermek az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget korábban eléri, a kormányhivatal a szülő kérelmére szakértői bizottság véleménye alapján engedélyezheti, hogy a gyermek 6 éves kor előtt megkezdje tankötelezettségének teljesítését.

Ami a tankötelezettség végét illeti, az új szabályok alapján a tanuló 16. életévének betöltéséig tart (azaz a 16. életév betöltését követő napon megszűnik), sajátos nevelési igényűeknél az időtartam a 23. életévig nyúlhat ki⁶.

Fontos, hogy azon tanulók számára, akik a 9. évfolyamot a 2011/12-es tanévben vagy az előtt kezdték meg, a tankötelezettség változatlanul annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a 18. életévüket betöltik⁷.

A törvényalkotó ezt a változtatást azzal indokolta, hogy nem szükséges az iskolapadban tartani azokat a fiatalokat, akik inkább kilépnének az oktatási intézmény keretei közül, ráadásul így a többi – tanulni vágyó – kamasz fejlődését sem zavarják meg. Azok pedig, akik 16 évesen elhagyják az iskolát, később – a Híd program adta lehetőségek alapján – újból bekapcsolódhatnak az oktatásba, amikor saját meggyőződésük is erre inspirálja őket.

Összességében elmondható, a változtatásokkal a gyermekek 3-tól 16 éves koráig írja elő jogszabály a tankötelezettséget, ám a rendszer továbbra is lehetőséget biztosít a szülők és pedagógusok egyedi korrekciójára, ha arra szükség van.

Iskolában töltendő kötelező idő

Az iskolában töltendő kötelező idő mind a gyermek, mind a pedagógusok számára jelentős mértékben megváltozott.

1. *A tanulók esetében.* A törvény szerint az általános iskolában 16 óráig foglalkozásokat, 17 óráig pedig felügyeletet kell biztosítani⁸. A tanulóknak kötelességük a 16 óráig szervezett egyéb foglalkozásokon részt venni⁹. Ezek a szabályok minden évfolyamra vonatkoznak.

Tanítási órák délután csak az egész napos iskolákban vannak, más iskolatípusban csak kivételes esetben fordulhatnak elő, bár jogszabály ezt nem tiltja, tehát elvileg szervezhető délután is kötelező óra. A délutáni foglalkozások sokszínű program

⁴ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 45. (2) bekezdés.

⁵ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 21. § (3) bekezdés.

⁶ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 45. (3) bekezdés.

⁷ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 97. § (1) bekezdés.

⁸ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 27. § (2) bekezdés.

⁹ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 46. § (1) bekezdés a) pontja.

szervezését teszik lehetővé az iskolának, a szakköröktől kezdve a korrepetálásig, de az egyéb foglalkozások közé tartozik a napközi és a tanulószoba is¹⁰.

2. *A pedagógusokra vonatkozóan.* Az új törvény egységben szemléli a pedagógus munkáját, ezért a 40 órás teljes heti munkaidő felől közelíti meg, és ezt alapvetően három részre bontja: kötetlen, kötött, és ezen belül órákkal, foglalkozásokkal lekötött részre.

Kötött munkaidő a kötelező munkaidő 80%-a, vagyis heti 32 óra¹¹. Ezt az időt az intézményvezető által meghatározott feladatokkal köteles tölteni a pedagógus, vagyis tulajdonképpen ez munkaidejének azon része, amellyel el kell számolnia. A fennmaradó 20% felett teljesen szabadon rendelkezhet a pedagógus.

Neveléssel-oktatással lekötött munkaidő. Bár nem teljesen azonos vele, de a kötelező óra fogalmának szerepét vette át¹². Ez a teljes munkaidő (heti 40 óra) 55-65%-a, ami heti 22-26 órát jelent. Ugyanakkor ez teszi ki a kötött munkaidő jelentős részét is. Ebben az időkeretben rendelhető el a pedagógus számára tanórai és egyéb foglalkozások megtartása.

Az „egyéb foglalkozás”: „a tanórákon kívüli egyéni vagy csoportos, pedagógiai tartalmú foglalkozás, amely a tanulók fejlődését szolgálja.” Vagyis ide tartozik minden olyan tevékenység, ami a tantárgyfelosztásban megjeleníthető foglalkozás, így például a szakkör, sportkör, énekkar, korrepetálás, napközis foglalkozás, tanulószoba stb.¹³

*A kötött munkaidő fennmaradó része*¹⁴. Ez ugyan nem külön fogalom, de fontos kérdés, hogy milyen feladatokkal tölthető ki a kötött munkaidő foglalkozásokkal ki nem töltött heti 8-10 órája. Ide tartozik tehát minden olyan egyéb feladat, amely – az eseti helyettesítés kivételével – nem valamilyen foglalkozás megtartását jelenti, így például felkészülés a foglalkozásokra, tanítási órákra; a gyermekek, tanulók teljesítményének értékelése; ügyviteli tevékenység; sportélet és szabadidő szervezése; a gyermekek, tanulók felügyeletének ellátása; a diákmozgalom segítése, gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő feladatok; intézményi dokumentumok készítése stb. Megszűnt a többlettanítás fogalma, ugyanakkor a pedagógus számára maximálisan elrendelhető foglalkozások száma csökkent

Az intézményvezetői munka speciális feladatai rugalmas időbeosztást követelnek, ezért a fenti munkaidő-számítási szabályok az intézményvezetőkre nem vonatkoznak. Számukra a törvény. megtartja a kötelező óraszám fogalmát, részükre az intézmény gyermek-, illetve tanulói létszáma alapján adja meg a vezetőkre és vezetőhelyettesekre vonatkozó kötelező óraszámokat az egyes intézménytípusokban.

Pedagógus életpálya modell

2013. szeptemberétől bevezetésre került a pedagógus életpálya modell¹⁵. Ennek fő indoka, hogy utoljára 2002 szeptemberében emelkedtek a közalkalmazotti bérek, az eltelt 11 évben a pedagógusok bére jócskán elmaradt a diplomások átlagbérétől, és a vásárlóerejét is jelentősen elvesztette. A törvényalkotók szerint az új pedagógus-

¹⁰ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 19. §.

¹¹ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 62. § (5).bekezdés.

¹² A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 62. § (6).bekezdés.

¹³ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 62. § (6).bekezdés.

¹⁴ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 62. § (8).bekezdés.

¹⁵ A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. Rendelet.

előmeneteli rendszer nemcsak béremelést jelent, hanem egy új típusú, a korábnál egyértelműbb munkaidő-szabályozási és pedagógusminősítési rendszert is. Ezzel megvalósul az Európai Unió elvárásaihoz igazodó tanfelügyeleti és külső értékelési rendszer. Az új pedagógus-előmeneteli rendszer új típusú feladatok és kihívások elé állítja a pedagógusokat a képzési követelményekkel, a tanfelügyelettel és a minősítési rendszerrel, továbbá a munkaidő új szabályozásával.

A pedagógus életpálya modell elemei:

1. *„Magasabb teljesítményhez magasabb bér”* elvének érvényesítése. Az új rendszer magasabb teljesítményhez magasabb bért társít, lényegesen több ellenőrzést gyakorol, amellyel rámutat majd minden egyes pedagógus munkavégzésének erős és gyenge oldalaira, az esetleges szakmai hibákra, és végső esetben a jogviszony megszüntetésével szankcionálja az alkalmatlanságot vagy a nem megfelelő munkavégzést. A pedagógus-előmeneteli rendszer nem csupán a pedagógusok erkölcsi és anyagi helyzetét rendezi, hanem a munkavégzés terén kiszámíthatóságot, magasabb minőséget, több motivációt eredményez.

2. *Minősítés.* Kötelező érvénnyel minősítésen kell átesniük a pedagógusoknak, akik csak így léphetnek majd a pedagógus II. kategóriába. A további minősítéseket, amelyek a mesterpedagógus és kutatótanár kategóriába kerüléshez szükségesek, a pedagógusok maguk kezdeményezhetik bizonyos feltételek teljesülése esetén. A minősítési eljárást és a minősítő vizsgát erre kijelölt bizottságok folytatják le, ezeknek tagja az intézményvezető és két megfelelően felkészített külső szakértő. A minősítés után új besorolási státusban, magasabb fizetésért, magasabb elvárásokkal végzi a munkáját a pedagógus.

3. *Kétlépcsős béremelés.* A kormány döntése alapján 2013. szeptember 1-jén a meghatározott béremelés 60 százalékanak megfelelő béremelés valósult meg, míg a maradék 40 százaléknyi emelést 2017. szeptember 1-jéig évi 10 százalékos mértékben kapják meg az érintettek. Az illetményalap, amely a pályán töltött évekkkel tovább emelkedik, a minimálbérhez kötött.

Új tantárgyak bevezetése és az ingyenes tankönyv

Bővült és egyben átalakult az oktatás tartalma. Például új tantárgyakat vezettek be, illetve megváltozott a tankönyvellátás.

1. *Testnevelés.* A mindennapos testnevelést 2012 szeptemberében vezették be az első, ötödik és kilencedik évfolyamon, amelyen relaxációt is kell tanítani. Ha a mindennapos testnevelés feltételei nem adóttak, akkor hetente egyszer legfeljebb két testnevelésórát összevonva lehet megtartani. Két órát ki lehet váltani diáksportköri tevékenységgel, illetve versenyszerű sportolással, ha a diák rendelkezik egyesületi tagsággal vagy amatőr sportolói sportszerződéssel¹⁶.

2. *Erkölcstan/hittan.* Szeptembertől felmenő rendszerben vezették be az erkölcstant vagy a hittant, mely minden tanuló számára kötelező és tanév közben nincs lehetőség a másik tantárgyra váltani¹⁷.

3. *Ingyenes tankönyv.* 2013. szeptember 1.-től felmenő rendszerben a tanulók számára a tankönyv ingyenes, de az ingyenességet az egyéb évfolyamokon továbbra is

¹⁶ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 141. §.

¹⁷ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 35/A. §.

biztosítani kell az arra rászorulóknak részére¹⁸. Az ingyenes tankönyvellátás biztosítására az iskolának több lehetősége is van:

- az iskolától történő tankönyvkölcsönzéssel,
- használt tankönyvek biztosításával, valamint
- tankönyvek megvásárlásához nyújtott pénzbeli támogatással, illetve
- e három módszer együttes alkalmazásával.

Az ingyenes tankönyvellátásra jogosultak esetében a szülőktől semmilyen pénzbeli hozzájárulás nem követelhető.

A tankönyvpiac rendjéről szóló 2001. évi XXXVII. Tv. 2011. novemberében történt módosítása létrehozta és a 2013/2014-es tanévtől kezdődően bevezette az állami tankönyvforgalmazás új rendszerét. Az országos tankönyvellátást az állam a Könyvtárellátó Korlátolt Felelősségű Társaságon keresztül látja el.

A változtatás célja, hogy kizárólag oktatási-szakmai szempontok alapján történjen a tankönyvek kiválasztása és megrendelése, a tankönyvbeszerzés átláthatósága növekedjen továbbá csökkenjenek a szülők, valamint a költségvetés számára a tankönyvellátással járó kiadások.

Pedagógusok munkájának értékelése

Megkezdte munkáját a pedagógusok munkájának külső szakmai ellenőrzését, értékelését végző tanfelügyelet. A tanfelügyelet felállítását az indokolta, hogy a magyar köznevelési rendszerből több mint negyedszázada hiányzott a külső szakmai ellenőrzés. A szeptemberben elinduló tanfelügyelet alapvető célja a nevelési-oktatási intézmények szakmai fejlődésének támogatása, a minőség biztosítása a már régebben is használt ellenőrzési elemekkel, mint például belső önértékelés, elégedettség mérés. Az ellenőrzés és az értékelés egységes szempontok szerint zajlik. Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzésben az a köznevelési szakértő vehet részt, aki a külön jogszabályban előírt továbbképzés követelményeit teljesítette.

Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzést az Oktatási Hivatal szervezi a kormányhivatalok közreműködésével¹⁹. Az értékelést független, külső szakértők végzik a megyei kormányhivatalok megbízásából²⁰.

A minősítési fokozatok a következők: gyakornok pedagógus I., pedagógus II., mesterpedagógus, kutatótanár. Megújult a szaktanácsadói, tantárgygondozói rendszer is, melynek célja, hogy a pedagógust évente minimum egyszer látogassa meg és lássa el tanácsokkal egy megfelelően felkészült szakember.

Klebersberg Kunó Intézményfenntartó Központ (KLIK)

2012. szeptember 1.-jén, a 202/2012. (VII. 27.) Korm. rendelet a Klebersberg Intézményfenntartó Központról alapján létrejött a KLIK, mely az egyházi, magán- és alapítványi iskolák kivételével a teljes magyar közoktatási rendszert irányítja 198 megyei, illetve járási tankerületen keresztül. Központilag történik a tanárok és az

¹⁸ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 46. § (5) bekezdés.

¹⁹ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 57.

²⁰ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 59. fejezet

iskolákban dolgozó más alkalmazottak bérezése, a tankönyv- és taneszköz-ellátás, és ez a szervezet irányítja a tanfelügyeletet is. A tankerületi igazgatók döntenek a munkatársak kinevezéséről és az igazgatók kiválasztásában is központi szerepük van.

Összefoglalás

A köznevelési törvény tanév-kezdéskori, azaz 2013. szeptember 1-jei bevezetését követően az iskolák nagy része és a pedagógus társadalom több problémával szembesült, melynek egyik oka talán az volt, hogy az új munkaszervezési formát nem próbálták ki előzetesen, másik pedig az, hogy a jogszabályok későn jelentek meg, s nem volt elegendő idő a felkészülésre

A pedagógus társadalmat az új pedagógus életpálya modell kidolgozásával és bevezetésével megosztották, hisz az új kereseti besorolás elkészültével szembesültek azzal, hogy ez a rendszer nem ismeri el az általuk végzett többletmunkát, a jobb minőségi munkát, és azt a többlettudást, amit több tízezer pedagógus megszerzett a különböző továbbképzéseken.

A feszültségeket növelte továbbá az a tény, hogy a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó technikai személyzetre nem terjed ki a pedagógusokat megillető béremelés.

Több iskolában nehézséget okozott az egésznapos iskola megszervezése, a kötelezően bevezetésre kerülő – igaz felmenő rendszerben történő – mindennapos testnevelés, hisz az ehhez szükséges feltételek – jelenleg még – nem állnak az intézmények rendelkezésére, de több pályázati forrást nyitottak meg a nevelési-oktatási intézmények részére ezen problémák orvoslására. Az tény, hogy minden – főleg egy ilyen nagy mértékű - változást nehéz elfogadni, de 2013. szeptember 1-jén elkezdődött a közoktatás reformja és minden intézménynek be kell tartania – az új és régi – jogszabályok rendelkezéseit.